

ŽUPNIK JURIJ TRUNK IN PRVA SVETOVNA VOJNA

Matjaž Klemenčič

Jurij Trunk je bil rojen 1. septembra 1870 v Bačah/=Faak na Koroškem. Osnovno šolo je obiskoval v Ločah/=Latschach, gimnazijo pa v Beljaku/=Villach ter Celovcu/=Klagenfurt. Po maturi se je 1891. vpisal na teološko fakulteto v Celovcu/=Klagenfurt in bil po končanem študiju, ki je "potekal mirno, a ne brez sunkov",¹ 19. julija 1895 posvečen v duhovnika. Že 28. julija je imel novo mašo v domačih Bačah/=Faak² in kot je zapisal, so bile s tem "priprave za novi poklic končane."³

Prvo službo je nastopil 14. avgusta 1895 v Vetrinju/=Viktring, kjer je kot kaplan služboval do novembra 1895. Zatem je kot kaplan ali kot pomožni župnik služboval še v Šmohorju/=Hermagor, Spodnjem Dravogradu/=Unterdrauburg, Kazazah/=Edling, na Višarjah/=Luschariberg in v Šmihełu pri Pliberku/=St. Michael ob Bleiburg.⁴ Avgusta 1899 se vrnil v Kazaze/=Edling,⁵ kjer je najprej služboval kot upravitelj župnije, nato pa bil po uspešno opravljenem izpitu za župnika ("Pfarrconcursprüfung")⁶ na podlagi odločbe škofa dr. Josefa Kahna imenovan za tamkajšnjega župnika.⁷ V Kazazah/=Edling je ostal do septembra 1904, nakar je bil na svojo prošnjo premeščen v župnijo pri sv. Križu/=Heiligen Kreuz v beljaškem predmestju Na Perovi/=Perau,⁸ znamenito romarsko pot koroških Slovencev, kjer je dočakal tudi prvo svetovno vojno.

Omeniti velja, da je Trunk v tem obdobju veliko potoval. Tako je med drugimi že leta 1896 obiskal zdravilišče Brixen/=Bressanone na Južnem Tirolskem,⁹ leta 1906 več mesecev potoval po Egiptu ter Bližnjem vzhodu,¹⁰ štirikrat pa je obiskal tudi severnoameriško celino.¹¹

¹ Jurij Trunk: *Spomini*. (Celje: Družba sv. Mohorja, 1950). - str. 29-35.

² Dienst-Tabelle des Georg Trunk, Pfarrers in Ferlach, 22. februarja 1921. Personalakt Trunk Georg, št. Z. 3133. Archiv der Diözese Gurk in Klagenfurt/=Arhiv krške škofije v Celovcu (v nadaljevanju: ADGK).

³ Trunk, *Spomini* ..., 34.

⁴ Kompetenz=Tablelle. 15. junija 1904. Personalakt Trunk Georg, ADGK. ; Pismo Geoga Trunka ordinariatu krške škofije, 31. oktobra 1896, APA, Edling III, ADGK.

⁵ Kompetenz=Tablelle, 15. junija 1904. Personalakt Trunk Georg, ADGK.

⁶ Pismo Jurija Trunka škofu krške škofije, 16. julija 1900, APA, Edling III, ADGK.

⁷ Josephus, divina miseratione Principes-Episcopus Gurcensis, 2. avgusta 1900, APA, Edling III/3577, ADGK. ; Professio fidei et Juramentum fidelitatis, 26. avgusta 1900, APA, Edling III, ADGK.

⁸ Trunk, *Spomini* ..., 37. ; Presentationsurkunde, 22. julija 1904, APA, Villach III/ Z. 12.313, ADGK. ; "Josephus divina miseratione Principes-Episcopus Gurcensis", 27. julija 1904, APA, Villach III/3655, ADGK. ; Pismo Geoga Trunka ordinariatu krške škofije, 28. avgusta 1904, APA, Edling III/4133, ADGK. ; Professio fidei et Juramentum fidelitatis, 25. septembra 1904, APA, Villach III, ADGK.

⁹ Trunk, *Spomini* ..., 35. ; Pismo Geoga Trunka ordinariatu krške škofije, 16. avgusta 1896, APA, Unterdrauburg III/3952, ADGK.

¹⁰ Jurij Trunk: *Na Jutrovem - Potopisne črte iz Svete dežele*. (Celovec: Družba sv. Mohorja, 1911).- 287 strani.

¹¹ Trunk, *Spomini* ..., 43-46.

Aktiven je bil tudi na narodno-kulturnem, predvsem pa na političnem področju. Tako je bil že kot študent teologije v Celovcu/=Klagenfurt imenovan za tajnika, kasneje pa tudi za podpredsednika Akademije slovenskih bogoslovcev.¹² V času župnikovanja v Kazazah/=Edling je ustanovil podružnico Slovenske krščansko-socialne zveze za Koroško¹³ ter Marijino društvo za dekleta, prvo tovrstno na Koroškem,¹⁴ ki je kasneje odigralo pomembno vlogo pri ohranjanju narodne zavesti pri koroških Slovencih. Bil je tudi aktiven član "Beljaškega omizja", nekakšnega debatnega kluba v Beljaku/=Villach živečih Slovencev,¹⁵ ter predsednik podpornega društva "Drava".¹⁶

Veliko se je ukvarjal tudi s pisanjem. Tako je pisal podlistke za koroški list *Mir*, za Družbo sv. Mohorja pa pripravil novo izdajo molitvenika *Premišljevanje o Rešnjem Telesu*¹⁷ (prvo izdajo je leta 1899 pripravil Pagani Janez Krstnik¹⁸) in knjižico *Bodi svoje sreče kovač* (izšla leta 1904),¹⁹ v reviji *Dom in svet* pa objavil daljšo razpravo o alkoholizmu,²⁰ Posebej velja ne tem mestu omeniti njegovo življenjsko delo, knjigo *Amerika in Amerikanci*,²¹ ki je leta 1913 izdal v samozaložbi in predstavlja prvo delo v slovenskem prostoru, v katerem je avtor na sicer poljuden pa vendarle dokaj celovit način predstavil Ameriko ter tamkajšnje slovenske priseljence. Knjiga je ob izidu doživela precej odmevov in to tako na slovenskem etničnem ozemlju, kot tudi med slovenskimi izseljenci v Združenih državah.

Kmalu za tem, ko je dokončal knjigo *Amerika in Amerikanci*, je po sarajevskem atentatu na prestolonaslednika Ferdinanda izbruhnila prva svetovna vojna. Atentat se je zgodil ravno na dan, ko je Trunk pri svoji romarski cerkvi sv. Križa/=Heiligen Kreuz vodil velik cerkveni shod, kjer "... se je posebno slovenskih okoličanov kar trlo ... Ko pridrvi nekdo z novico ... 'prestolonaslednik in soproga sta mrtva' ... Prva beseda, ki pade, je: 'Vojna bo!' ..." ²²

Zle slutnje so se uresničile in vojna je zadala udarec že omenjenemu "Beljaškemu omizju", o čemer je Trunk, kateremu ni bilo vseeno tako za usodo omizja zlasti pa Slovencev v Beljaku/=Villach oziroma na Koroškem, zapisal:

"... Slavno Beljaško omizje je dobilo s tem dnevom smrtni udarec. Razpršilo se je. Životarilo je sicer še nekaj let, potem pa je prišla smrt, morda, da, bržkone za vedno. Da na nas že preže, o tem se nobenemu niti sanjalo ni, najmanj meni. Bili smo sicer Slovenci in kot taki pri Nemcih vedno slabo zapisani, a kakih napačnih ali nevarnih tendenc nismo

¹² Tajniški zapisnik Akademije slovenskih bogoslovcev v Celovcu/=Klagenfurt. Handschriftl. No. 448. ADGK.-neoštevilčene strani.

¹³ Organizacija nepolitičnih društev na Koroškem. *Mir*, leto 23. št. 35. (Celovec 25. avgusta 1904).- str. 134.; Organizacija nepolitičnih društev na Koroškem. *Mir*, leto 23. št. 38. (Celovec, 22. septembra 1904).- str. 151.; Peter Fantur, "Der Christliche Kulturverband bei den Kärntner Slowenen im Wandel der Zeit". *Veröffentlichungen des Internationalen Forschungszentrums für Grundfragen der Wissenschaften Salzburg. Neue Folge. Band 52.* (Innsbruck-Wien: Tyrolia Verlag, 1992).- str. 29-57.

¹⁴ Trunk. *Spomini* 36.

¹⁵ Prav tam, 37-38.

¹⁶ Prav tam, 105-106.

¹⁷ Jurij Trunk: *Premišljevanje o Rešnjem Telesu*. (Celovec: Družba sv. Mohorja, 1904).

¹⁸ *Družba sv. Mohorja. Celovška, Celjska in Goriška Mohorjeva v slovenskem kulturnem prostoru (1851-1995)*. (Celje, Celovec, Gorica: Mohorjeva družba, 1996).- str. 127.

¹⁹ Jurij Trunk: *Bodi svoje sreče kovač - nanki za vsakdanje življenje*. (Celovec: Družba sv. Mohorja, 1904). - 144 strani.

²⁰ J. Trunk, "Alkoholna kuga. Novejši podatki o alkoholizmu". *Dom in svet*, leto 15. št. 10. (Ljubljana: založilo lastništvo, 1902).- str. 603-608. ; J. Trunk, "Alkoholna kuga. Novejši podatki o alkoholizmu". *Dom in svet*, leto 15, št. 11. (Ljubljana: založilo lastništvo, 1902).- str. 654-659.

²¹ Jurij Trunk: *Amerika in Amerikanci*. (Celovec: samozaložba, 1913).- 606 strani.

²² Trunk, *Spomini*, 47.

nikoli gojili proti državi. Če smo pa kot Slovani gojili simpatije do slovanstva, to vendar ni nikako izdajstvo. Tako sem sodil jaz, starosta omizja, tako so mislili vsi. A Nemci, za Avstrijo se med njimi tako nihče ni zmenil, so bili drugih misli. Ker gre za nemštvo, je in mora biti nevaren izdajalec vsak Slovenec, vsak Slovan. Sic volumus, tako hočemo in konec besedi ...”²³

“Beljaško omizje” je postajalo v očeh Nemcev vedno bolj sumljivo. Trunk je menil, da jih je pred hujšim preganjanjem takrat varoval okrajni glavar, ki je bil Gornjeavstrijec in kot takšen skorajda prijatelj Slovencev. Zaradi tega se je “Beljaško omizje” pričelo zbirati le še v zasebnih hišah, največkrat pri Hochmüllerju, vendar pa jih je tudi tam vojaška policija nadzorovala, o čemer je Trunk zapisal:

“... Pozneje smo zvedeli, da je vojaška policija vedela za vsak trenutek, ki smo ga ondi preživeli, in za vsako besedo, ki je padla. Hišni gospodar je sicer skrbno zamašil vsako luknjico pri oknu, a kaj, ko je imelo vojaško redarstvo oči in ušesa pasjeglavcev. O zadnjih smo si namreč otroci pripovedovali, da samo z enim očesom spijo, drugo vedno bedi. No, še tako obilna in pasjeglavsko občutljiva ušesa niso mogla po pravici ničesar ujeti, kar bi moglo nervozna germanska srca užaliti. Kvečjemu so slišali, kako je bila gospa dr. Potočnikova huda, če je pri ‘mavšljanju’ irkala in ‘padla’ (kvartopirski izrazi), ali kako je g. Lamprecht zabrisal karte pod mizo, ko je trdil, da ima vedno smolo. Morda so germanski farizeji opazili, da je peneze navadno pobiral g. Hochmüller; pa ne za Srbe, temveč ker je zadnjikrat izgubil, kakor je vselej resno zatrjeval. Take reči so pa celo za strogo c. kr. policijo ‘cmau’ (premalo). Tako so morali revčki le zmrzovati, če smo zimske večere ‘mavšelj’ končali šele ‘ko mežnar odzvonil je dan’. Sreča za nas, da smo šele pozneje zvedeli, kako nas nadzirajo, drugače bi nam bilo to pasjeglavstvo zagrenilo še tisto, že tako pičlo odmerjeno nedolžno veselje. Tako se je vojni ples začel ...”²⁴

Trunk je svoje poglede na slovanstvo, predvsem pa svojo tedanjo in kasnejšo politično filozofijo strnil v enem odstavku:

“Moj vzor je bil že davno pred vojno: Zedinjenje vseh Jugoslovanov ... in ... antanta vseh Slovanov. Da bo vojska mojemu prvemu vzoru pomagala vsaj do delnega uresničenja, tega si nisem upal misliti, se je vse preveč čudno pletlo, zlasti ker sem vedel, kak strupen sovražnik vsega slovanskega je Anglež, ki je pravzaprav ta krvavi ples vodil. Ko bi bil vedel, kaj nam bo zmaga antante prinesla, bi bil kajpada z njo simpatiziral, dasi pri našem osvobojanju nima dosti več zaslug kakor Judež Iškariot pri našem odrešenju ...”²⁵

Zaradi vojnih razmer je na Koroškem delovalo veliko ovaduhov. Med njimi je bil tudi faran Trunkove župnije, Johann Sadriesser, ki je ovajal Trunka, češ da “... daja (sic!) znamenja v cerkvenem stolpu Italijanom ...”, kar je Trunka močno jezilo. Ni se mogel načuditi, da so tem zgodbam verjele tudi vojaške oblasti, o čemer je pisal tudi v svojih spominih:

“... V glavnem stanu je bil neki major, ime sem žal pozabil, ki si je hotel tako *signum laudis* (vojno odlikovanje) zaslužiti, da bi vse slovenske duhovnike pregnal z župnij, prepovedal slovenske molitve in sploh odstraniti vsako slovensko sled iz koroških cerkva. Ta junak je proštu H. Atzlhuberju z vso resnostjo pripovedoval, da je nalašč za to postavljena straža opazovala, kako je Trunk signale dajal. Da ga prepriča, je razgrnil pred njim velik papir, z natančnimi risbami, fotografijami in sploh z vsem inženirskim aparatom izdelan načrt signaliziranja ter pristavil: “Glejte gospod prošt, tukajle iz zvonika je Trunk

²³ Prav tam, 48-49.

²⁴ Prav tam, 50.

²⁵ Prav tam, 66.

dajal znamenja. Takoj za njimi je na Strmcu (Krainberg - op. M. K.) proti laški fronti počil možnar in na Dobraču, kjer je drevje nalašč za to izsekano, se je pokazal dim." - "Toda, toda, gospod major," je proš, ki me je dobro poznal, ugovarjal, "Trunk bi moral biti inženir, in ne najslabši, ko bi hotel kaj takega izvrševati." Toda major se ni dal omajati v svojem prepričanju. "O, er ist intelligent genug - O, je zadosti intelligenten za kaj takega", je trobil svojo budalost naprej. Ker mu je proš očitno kazal, da ne verjame, mu je navedel še drug dokaz. "Glejte," mu pravi, "tu drži cesta mimo cerkve Sv. Križa, tukaj je stal en vojak, drug je stal tu ob zvoniku, oba sta videla, kako je Trunk dajal signale." - "Če sta ga videla, zakaj ga nista takoj aretirala?", ugotavlja proš. "Aretirala? Gospod proš, ali ne veste, da vojak ne sme svojega prostora zapustiti, naj se zgodi, kar hoče?" - "O ta vojska," je nato vzdihnil proš, "vse je zamešala!" V resnici, vse je zamešala, a višjo vojaško gospodo menda najbolj. V Beljaku je bilo na stotine vojakov, ki niso imeli drugega dela kakor lakoto pasti, kar po notah. Vendar glavni stan ni imel niti enega, ki bi me bil aretiral, če se že tista dva "svetnika" ob moji cerkvi, ki sta me videla dajati signale, nista smela z mesta ganiti. Kaj, to so bili poveljniki, ki so v varnem zaledju uboge "fajmoštre" preganjali, medtem ko možstvo, ki je na frontah krvavelo, takih gospodov še pozalo ni, ker ni nikoli nobenega videlo ..."²⁶

Seveda pa s tem Trunkovih nevshečnosti še ni bilo konec. Ker je bil Beljak=Villach le 30 km oddaljen od tedanje italijanske meje, so cerkvene oblasti zahtevale, naj župniki dragocene cerkvene stvari spravijo na varno. Ta ukaz je Trunk izpolnil, vendar pa je zaradi tega zopet zašel v težave:

"... Pod cerkvijo Sv. Križa je bila grobnica, pravzaprav klet, ker je bila svoj čas na mestu sedanje cerkve pristava. Pozneje so bivšo klet spremenili v grobnico za svetokriške dušne pastirje. Kakih deset jih je našlo v njej zadnji počitek. Vsi so bili že do malega strohneli. Tja noter sem spravil nekaj reči, da izpolnim ukaz svojih višjih. Pomagal mi je pri tem cerkovnik Grafenauer in njegov pomočnik Brandstaetter, p. d. Draubauer, kateremu nikoli nisem zaupal. Dasi sem jima po višjem ukazu naročil, da ne smeta o tem nikomur črhniti niti besedice, je moral Draubauerja vendar preveč jezik srbeti, da bi bil molčal. Morebiti je samo tako po strani malo namignil, da nekaj ve. Zadosti je bilo. Iz komarja je do vojaških ušes že slon prilomastil ... Premeteni "far" Trunk ni imel pod cerkvijo samo telefon, ki je noč in dan delal, ampak menda tudi podzemeljski rov, tja do Zilje k svojemu vrednemu tovarišu izdajalcu Mešku, ki ga je podaljšal tja do laške meje..."²⁷

Zaradi teh govorice je vojska 11. marca 1916 Trunka aretirala in ga kljub temu, da ob preiskavi niso našli nobenih dokazov, zaprla v hotel Tigerwirt v Gärbergasse v Beljaku/Villach, ki so ga avstrijske oblasti zaplenile "nekemu Italijanu de Roji" in ga spremenile "v nekaj provizoričen zapor ... za vse, kar je bilo policiji količkaj sumljivo." Ob pomoči slovenskih stražarjev je dobival v zapor hrano iz svoje lastne župnije. Istočasno so bili v tem "zaporu" pripti še Franc Ksaver Meško, župnik iz Brda=Egg Anton Šturm, državnozbornski poslanec France Grafenauer ter cerkovnik iz Trunkove župnije, Miha Grafenauer. Po zaslišanjih (zasliševala sta ga dr. Weiss in nadporočnik Webler) je bil v tork 4. aprila 1916 izpuščen iz zapora.²⁸

O teh dogodkih obstaja tudi zapis v okviru poročila vladne komisije o rezultatih raziskave v zvezi s preganjanjem koroških Slovencev v času vojne, ki so jo na zasedanju

²⁶ Prav tam, 72.

²⁷ Prav tam, 73.

²⁸ Prav tam, 88-102.

poslanske zbornice dne 7. julija 1917 zahtevali poslanec dr. Korošec in njegovi somišljeniki, ki v celoti potrjuje resničnost Trunkovih navedb v knjigi *Spomini*.²⁹ O omenjenih dogodkih je leta 1920 v časopisu *Ave Maria* pisal tudi Franc Ksaver Meško.³⁰

Že naslednjega dne (5. aprila 1916) po izpustitvi iz zapora je ordinariat krške škofije Trunka pozval, naj preda župnijski administratorju Ludwigu Viterniku, ki je dotedaj služboval na Jezerskem/=Seeland³¹ in se zgleda pri škofu Adamu Hefterju v Celovcu/=Klagenfurt, nato pa se odpravi na Jezersko/=Seeland, kjer bo opravljal dolžnosti pomočnika župnika.³² Na Trunkovo premestitev je vplival predvsem general Scotti (komandanta celovškega okraja), ki je menil, da bi bilo potrebno vse slovenske župnike odstraniti. Po Trunkovem odhodu je s 1. januarjem 1917 službo upravitelja župnije pri Sv. Križu/=Heiligen Kreuz nastopil kaplan Hermann Atzelhuber³³, tega pa je 1. avgusta zamenjal Franz Josef Kreuzer.³⁴ Ko se je pred svojim odhodom na Jezersko/=Seeland zgledal pri škofu Hefterju, je izvedel tudi za razloge višjih vojaških oblasti, zaradi katerih je bil premeščen:

"... *Beljak je torišče vročih političnih bojev. Trunk, ki je voditelj zgornjekoroških Slovencev, se je intenzivno bavil s politiko. Sicer niso pri njem našli nobenega obtežilnega materiala, ker je zadosti premeten, da je pravi čas vse skrnil, kar bi ga moglo kompromitirati, a se nam ravno zato zdi primerno, da ga konfiniramo...*"³⁵

Preden je odšel na Jezersko/=Seeland, so pri njem ponovno opravili hišno preiskavo, pri kateri sta sodelovala dr. Weiss in cesarsko kraljevi okrajni komisar, dr. Blaž Lahovnik.³⁶ Tudi o tem poroča že omenjeno poročilo vladne komisije o rezultatih raziskav v zvezi s

²⁹ Bericht der Ministerialkommission über das Ergebnis der an Ort und Stelle gepflogenen Erhebungen in Angelegenheit der von der Abg. Dr. Korošec und Genossen in der Sitzung der Abgeordnetenhaus vom 7. Juli 1917 an das Gesamtministerium gerichteten Anfrage "betreffend die Verfolgungen der Kärntner Slovenen während des Krieges". Pod zapisniško številko 13 je v tem poročilu zapisano:

"... ad Fälle der Pfarrer Georg Trunk, früher Stadtpfarrer in Villach, jetzt Pfarrer in Ferlach, und Franz Meško. Pfarer in Maria Gail:

Die Pfarrer Trunk und Meško wurden über militärische Veranlassung am 11. März 1916 wegen Verdachtes der Spionage, begangen dadurch, daß sie im Vereine mit dem Advokaten Dr. Ghon in Villach den Italienern mittels drahtloser Telegraphie und Lichter Zeichen gegeben hätten, verhaftet, in einer improvisiertes Militärgefängnis-haus in Villach abgeliefert, und am 4. April 1916 unter Einstellung des Verfahrens auf freien Fuß gesetzt.

Der Pfarrer Trunk und Meško verbrachten 25 Tage im Haft ... Der Pfarrer Trunk bemerkte zu Protokoll, seine Verhaftung sei mit der während der Kriegszeit in Kärnten allgemein zutagegetretenen Erscheinung zu erklären, daß der Geist der Südmark und des deutschen Volksrates in Kärnten plötzlich auch die politischen Behörden und Militärs hatten ihre Informationen ausschließlich aus deutschnationalen Kreisen geschöpft, wie den auch zahlreiche Angehörigen der deutschen Partei in Kärnten, die zum Militär eingerückt waren, ihre Anschauungen in ihrer militärischen Stellung gegen die Slovenen in Kärnten betätigt hätten."

Objavljeno v: "Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914-1917". Poročili vojaške in vladne komisije. *Viri I* (dr. Janko Pleterski ur.). (Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1980).- str. 55-56.

³⁰ Franc Ksaver Meško. "Spomini iz za težkih dni". *Ave Maria, leto 12, št. 3 - 25* (več nadaljevanj v omenjenih številkah). (Chicago, Illinois: Očetje frančiškani, februar - december 1920). - str.37-38, 128-129, 221-222, 238-240, 273-274, 288-289, 315-317, 336-339, 347-348, 365-367, 380-381, 398-400.

³¹ Pismo ordinariata krške škofije Ludwiku Viterniku, 6. aprila 1916. APA, Seeland III / Z. 1541, ADGK.

³² Pismo ordinariata krške škofije župniku Georgu Trunku, 5. aprila 1916. APA, Heiligen Kreuz-Villach III / Z. 1541, ADGK.

³³ Pismo v imenu kanclerja Hermannu Atzelhuberju, 31. decembra 1916. APA, Heiligen Kreuz-Villach III / 5283, ADGK.

³⁴ Pismo v imenu kanclerja Franzu Josefu Kreuzerju, 25. junija 1917. APA, Heiligen Kreuz-Villach III, ADGK. ; Pismo generalnega vikarja župnijskemu uradu v St. Jacob, 25. junija 1917. APA, ADGK.

³⁵ Trunk, *Spomini* ..., 104.

³⁶ Prav tam, 105.

preganjanjem koroških Slovencev v času vojne.³⁷ Istočasno je okrajni komisar Trunku vročil odlok deželne vlade, s katerim je le-ta razpustila podporno društvo "Drava", ki so ga beljaški Slovenci ustanovili leta 1906, tedanji predsednik je bil Trunk. Odredil je tudi zaplembo vseh društvenih spisov, knjig in premoženja, vendar pa je Trunk ravno dan poprej sežgal vse spise, zapisnike in ostalo dokumentacijo. Po vseh nevšečnostih se je Trunk končno odpravil na Jezersko/Seeland. Župnijo pri Sv. Križu/Heiligen Kreuz je očitno težko zapustil, o čemer priča tudi njegov zapis:

*"... Dvajsetletnega župnikovanja ... je bilo konec, bržkone tudi konec župnikovanja zadnjega slovenskega župnika na tej božji poti, kamor je prihajalo in morda še prihaja 90 odstotkov Slovencev. A kaj duše, rešena je bila slovenske more ena nemška posest ..."*³⁸

Službo na Jezerskem/Seeland je nastopil 12. aprila 1916. Ko je tako preživljal dneve, mu je Ksaver Meško, ki je bil najprej premeščen na Javorje (pri Črni na Koroškem), nato pa v Korte/Trögern pri Železni Kapli/Eisenkappel, pisal, *"... da je deželni predsednik prepričan o Tvoji nedolžnosti, hočejo Te - v Borovlje ..."* Namig, da bo razpisano mesto župnika v Borovljah/Ferlach, je Trunk dobil tudi od generalnega vikarja, vendar pa, kot je sam zapisal, *"... nisem prav nič reagiral na to, temveč molčal kot miš, ko jo mačka čaka pred luknjo ... Borovlje so najbolj razvpita župnija na Koroškem ..."* Kmalu za tem je Trunk dobil uradno pismo: *"... Pozivate se, da nam javite, če mislite kompetirati za Borovlje. V tem primeru bodo razpisane. Ako bi pa tega ne hoteli, bo začasno ostalo pri provizuri ..."*³⁹

Iz pisma, ki ga je Trunk konec septembra 1916 poslal generalnemu vikarju krške škofije, je razvidno, da se je precej obotavljal glede svoje kandidature za boroveljskega župnika. Kot glavni razlog je navedel politične razmere, oziroma zaostrene mednacionalne odnose, zato je tudi zaprosil, naj z razpisom počakajo še dva tedna, da se bo lahko v miru odločil.⁴⁰ Ker je medtem prišel na Jezersko/Seeland novi župnik, ki kaplana ni potreboval in ker se k Sv. Križu/Heiligen Kreuz ni mogel vrniti,⁴¹ se je 23. oktobra 1916 vendarle odločil za Borovlje/Ferlach.⁴²

Konec novembra je ordinariat krške škofije zaprosil koroško deželno vlado za odobritev imenovanja Trunka za boroveljskega župnika,⁴³ kar je deželni predsednik 19. decembra s posebnim dopisom tudi odobril.⁴⁴ Z odločitvijo deželnega predsednika je ordinariat krške škofije seznanil Trunka dva dni pozneje.⁴⁵

Ko je po manjših zapletih na okrajnem glavarstvu v Velikovcu/Völkermarkt po dveh tednih čakanja in telefonskem posredovanju samega deželnega predsednika vendarle dobil

³⁷ Pfarrer Trunk wurde nicht wie in der Anfrage der Abgeordneten angeführt konfiniert, sondern laut Berichtes der Landesregierung in Klagenfurt an das Ministerium des Innern 5. Jänner 1917. Z. 12405/pr. ex. 1916, unter militärpolizeiliche Aufsicht gestellt.. prim.: Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914-1917 69-70.

³⁸ Trunk, *Spomini ...*, 105-106.

³⁹ Prav tam, 108.

⁴⁰ Pismo Jurija Trunka generalnemu vikarju krške škofije, 29. septembra 1916. APA, Seeland/Jezersko III, ADGK.

⁴¹ Trunk, *Spomini ...*, 108.

⁴² Pismo Georga Trunka deželni vladi v Celovcu, 23. oktobra 1916. APA, Seeland/Jezersko III. ADGK.; Pismo Georga Trunka ordinariatu krške škofije, 23. oktobra 1916. APA, Seeland/Jezersko III / Z. 4405. ADGK.

⁴³ Pismo ordinariata krške škofije koroški deželni vladi, 23. novembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 4405. ADGK.

⁴⁴ Pismo koroškega deželnega predsednika grofa Lodroma ordinariatu krške škofije, 19. decembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 26884, ADGK.

⁴⁵ Pismo ordinariata krške škofije Georgu Trunku, 21. decembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 5213, ADGK.

dovoljenje za bivanje in delo v Borovljah/=Ferlach⁴⁶, je ordinariat krške škofije 30. decembra obvestil koroško deželno vladu o nastavitvi Trunka za boroveljskega župnika⁴⁷. Investitura je potekala v stolni kapeli v Celovcu/=Klagenfurt⁴⁸, pri čemer je sodeloval tudi žihpoljski (=Maria Rain) dekan Franz Mickl.⁴⁹ Tako 1. januarja leta 1917 Trunk vendarle postal župnik v Borovljah/=Ferlach, istočasno pa tudi upravitelj župnije Loiblhammer v Podljubelju/=Unterloibl.⁵⁰

Trunk, ki v Borovljah/=Ferlach "*nikoli ni bil z dušo*", a se je pač prilagajal razmeram, je kot župnik imel spricho podpore slovenskega pouka kmalu težave z občinskimi možmi. "*...Žalostno je bilo gledati, kako so tu s slovensko deco ravnali. Vsega nisem mogel požreti, kmalu smo si bili v laseh. Pretili so mi, da bo občina proti meni nastopila. Odločno sem jim povedal ... ako jim ni kaj po volji, naj se le obrnejo na pristojno mesto v Celovec. Pa se niso. Tlačili smo naprej. Požiral sem jih jaz, še bolj pa so jih požirali nemškutarski Borovčiči, ki jih je bilo na papirju 2300, med samo 119 Slovenci. V resnici je bilo Nemcev samo 130 z otroki vred. Papir je potrpežljiv, a nam je velike preglavice delal na mirovni konferenci v Parizu ..."*"⁵¹

Omenjene Trunkove podatke o številu Nemcev ter številu Slovencev v Borovljah/=Ferlach nam potrjujejo tudi podatki uradnega ljudskega štetja po občevalnem jeziku za leto 1910. Tako naj bi po omenjenih podatkih mesto štelo 1.584 prebivalcev, od česar je bilo 1.435 ali 90,6 % Nemcev, 112 ali 7,1 % Slovencev in 37 ali 2,3 % tuincev. Podobno razmerje med posameznimi skupinami prebivalstva je bilo tudi v celotni občini Borovlje/=Ferlach, kjer je bilo od 3.194 prebivalcev 2.825 ali 88,5 % Nemcev, 323 ali 10,1 % Slovencev ter 47 ali 1,4 % tuincev.⁵²

Ko so se dogodki v prvi svetovni vojni pričeli vse bolj obračati v škodo Avstrije, so imeli koroški Slovenci septembra 1918 v Celovcu/=Klagenfurt posvet, "*... saj so dogodki kazali, da bo nekaj. Pretresali smo vprašanje "Narodnih svetov" in "Narodnih straž". Medtem je izšel cesarjev manifest, ki nam je prinašal svobodo, seveda le na papirju ..."* Tako so postavili Narodni svet tudi za Rož, v katerega so bili izvoljeni Borovnik, Turk, Stangl, Lečnik in župnik Trunk. Narodni sveti so se takrat poleg organizacije oblasti ukvarjali predvsem z vprašanji prehrane prebivalstva, oziroma kje dobiti hrano za številno boroveljsko delavstvo.⁵³

Narodni svet je oblast v Borovljah/=Ferlach prevzel v 26. oktobra 1918. Najprej so prevzeli žandarmerijo, nato pa še občino. Negotovo življenje v Borovljah/=Ferlach nekaj dni teklo "*... brez posebnih dogodkov ... Vest je podirala vest ... ugodno poročilo nam*

⁴⁶ Trunk. *Spomini* ..., 108-109.

⁴⁷ Pismo ordinariata krške škofije koroški deželni vladi, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 5251, ADGK.

⁴⁸ *Professio fidei et Juramentum fidelitatis*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III, ADGK. ; *Deinde juro*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III, ADGK. ; *Formula iurusurandi*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III, ADGK. ; *Juramentum evitatae simoniae*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III, ADGK. ; *Investitura*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III, ADGK. ; *Adam divina miseratione Principes-Episcopus Gurgensis ... in Christo Nobilis dilecto Georgio Trunk...*, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III / 5257, ADGK.

⁴⁹ Pismo generalnega vikarja krške škofije Francu Micklu, 30. decembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 5251, ADGK. ; Pismo generalnega vikarja krške škofije Georgu Trunku, APA, Ferlach III, ADGK.

⁵⁰ Pismo ordinariata krške škofije Gerogu Trunku, 31. decembra 1916. APA, Ferlach III / Z. 5251, ADGK.

⁵¹ Trunk. *Spomini* ..., 111.

⁵² *Spezialortsexportorium von Kärnten bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*. (Wien: Statistischen Zentralkommission, 1918). - str. 14.

⁵³ Trunk. *Spomini* ..., 112. ; Tone Zorn, "Prispevek k vprašanju jugoslovanske uprave v plebiscitni coni A". *Koroški plebiscit - razprave in članki* (ured.: Janko Pleterski et. al.). (Ljubljana: Slovenska matica, 1970). - str. 283-292.

dvigne pogum, slabo nas vznemiri..."⁵⁴ 12. novembra pa se je po Borovljah/=Ferlach kot blisk raznesla novica, da so prišli slovenski vojaki. Trunk je ta dogodek in novonastali položaj opisal takole:

"... Brata, nadporočnik in poročnik Hajnrihar iz znane rodbine v Škofji Loki sta prišla na dveh tovornih avtomobilih in s 13 vojaki. Pogumni so bili, nemčurji pa v strah. Nadporočnik je videl vso situacijo in šel takoj po pomoč, žal skoraj zastonj, ker brat poročnik se je moral v ponedeljek zjutraj natihoma umakniti. Veseli smo bili, ko so prišli, a za kratkim upom je sledilo bridko razočaranje. Bali smo se, da pride nemškutarija, s katero se je medtem zvezala "značajna" socialna demokracija, na kak "pogrom". A niso imeli poguma, ker g. Hajnrihar je nadporočniku Tschebauszu zagotavljal, da pride preko Karavank najmanj 3000 Jugoslovanov ... Dne 19. novembra sem imel sv. mašo pri Sv. Jožefu na Dolih. Fant ministrant prileti za menoj in pripoveduje: "Gospod, Slovenci so zopet prišli!" Resnično. Stotnik, pozneje major, pl. Lavrič je došel čez Ljubelj s krdelom kakih 60 mož, ko je nemška posadka na Malem Ljubelju precej strahopetno odšla. Tokrat sem mislil, da bo šlo, ker jih pride več, kakor se je zatnjevalo. Prišlo je tudi nekaj žandarjev, ki so odšli pred Lahom, s poveljnikom ritmojstrom Cvahtejem. Šli so celo v Ziljsko dolino, a kmalu so Nemci videli, da smo slabi, in začeli so napadati. Major Lavrič je prosil, prosil, pa ni bilo pomoči. Nemški pogum je od dne do dne raste, dokler ni prišlo do bojev konec grudna (decembra - op. M. K.) l. 1918 in v začetku l. 1919. Ziljo in beljaški okraj so kmalu očistili, Rož se je upiral, naši so se držali hrabro, posebno predora niso pustili, a končno, ko so Nemci začeli napadati tudi od celovške strani, se je moral umakniti tudi oddelek iz Borovelj, pri čemer je bil major Lavrič ranjen in ujet. Držali so pa Jugoslovani še vso črto Šmarjeta, Drava in čez Dravo okolico ob Velikovcu." ⁵⁵

V prvih povojnih tednih boroveljski Slovenci očitno niso razmišljali o življenju v monarhistično urejeni Jugoslaviji, pač pa so se zavzemali za demokratično ureditev tedanje Jugoslavije. To je razvidno tudi iz letaka, ki ga je predsednik Narodnega sveta za Rož/=Rosental že v prvih dneh po koncu vojne naslovil na boroveljske delavce, v katerem je priznaval velike zasluge posameznih socialnih demokratov in celotne socialne demokracije za konec vojne, ter glede bodočnosti poudaril:

"... Ne vojskujemo se z nemškim narodom, ali pohlepu po deželah, tlačanju narodov in nasilstvu naj bo naš boj! Boj, boj na nož. če potrebno, mora biti naš klic zaničljivi politiki avstrijskih nemških nacionalcev. Mi stojimo na pravni podlagi manifesta od 16. oktobra 1918. na noti Wilsona in na noti Avstro-Ogrske od 27. oktobra na Zedinjene države. Mi stojimo na stari slovenski zemlji, na zemlji naših očetov.

Mi Vam nudimo prosto državljansko življenje, v katerem se bodo izpolnile vse demokratske želje, mi Vas kličemo na sodelovanje v boju za prostost, za zgradbo modernega življenja! Naša je bodočnost! Vojno katero je stara Avstrija zgubila, smo mi dobili, mi smo zmagali. Nismo premagani, ampak zmagovalci, za nami stoji prosta Amerika, za nami stoji prosta Jugoslavija! Proč s strahovlado! Živela narodna svoboda! Živela jugoslovanska republika! ..." ⁵⁶

Ker je bil predsednik Narodnega sveta za Rož/=Rosental Jurij Trunk, je očitno, da je bil on tudi avtor omenjenega letaka. To potrjuje tudi dejstvo, da je bila v letaku večkrat omenjena Amerika in da mu je bila kot poznavalcu Amerike republikanska ureditev države bližja kot monarhistična. Seveda si je Trunk s tem dejanjem zapravljal vse možnosti

⁵⁴ Trunk, *Spomini ...*, 112-114.

⁵⁵ Prav tam, 116-117.

⁵⁶ Dr. Auguštin Malle: *Kulturno in narodnopolitično delovanje v Borovljah, Borovlje in Borovljani, kultura*

kasnejšega življenja v jugoslovanski monarhiji in je bil to tudi eden od razlogov za njegov odhod v Združene države.

Ko se je v okviru bojev za Koroško morala slovenska vojska januarja 1919 umakniti iz Borovelj/=Ferlach in okolice, so morali 7. januarja proti Ljubljani zbežati tudi člani narodnega sveta. Trunk je kasneje o teh dogodkih zapisal, da "...*ko smo ravno opolnoči med piramidami prekoračili deželno mejo ... me je objela zla slutnja, da je domovina izgubljena in da bo tod najbrž šla državna meja. Slutnja me žal ni varala...*"⁵⁷

Po koncu vojne je Trunk najprej nekaj tednov preživel kot svetovalec slovenske delegacije na pariški mirovni konferenci, aprila 1920 pa bil imenovan tudi za člana plebiscitne komisije. Po plebiscitu, s katerim je Avstrija dobila večino nekdanje dežele Koroške/=Kärnten, je v prvih mesecih bil eden od političnih voditeljev koroških Slovencev⁵⁸ in skupaj z msgr. Valentinom Podgorcem izdajatelj glasila *Glas Pravice*.⁵⁹ Ker je imel zaradi svojega političnega delovanja veliko težav s tedanjimi avstrijskimi oblastmi in ker se nikakor ni mogel sprijazniti z dejstvom, da je večina Koroške pripadla Avstriji, se je leta 1921 izselil v Združene države.

Tam je najprej tri leta služboval na nemški etnični župniji sv. Anselma v Fuldí v Severni Dakoti.⁶⁰ nato pa skoraj 22 let na slovenski etnični župniji v Leadvilleu v Koloradu, najvišje ležečem mestu Združenih držav (več kot 3000 m nad morjem), kateremu je pustil neizbrisen pečat s svojimi poslikavami tamkajšnje cerkve cerkve sv. Jožefa in svojim dušno pastirskim ter narodnim delom med slovensko skupnostjo.⁶¹ V tem kraju je dočakal tudi upokožitev, nakar se je preselil v San Francisco v Kalifornijo, kjer je živel kot gost župnika Vitala Voduška v slovanski župniji Rojstva Gospodovega in vse do svoje smrti (leta 1973) opravljal funkcijo pomožnega župnika.⁶²

Omeniti še velja, da se je po izselitvi v Združene države Trunk v glavnem udeleževal na političnem področju, še naprej pa de je ukvarjal s pisanjem. Svoja dela je objavljaval v slovenskem ameriškem etničnem časopisju, (mesečnik *Ave Maria*, *Ave Maria Koledar*, *Glasiło K. S. K. J.*, *Edinost* in *Amerikanski Slovenec*), bil pa je tudi urednik poljudnoznanstvene revije slovenskih izseljencev - *Novi svet*. Objavil je še knjigo *Spomini*, ki je leta 1950 izšla pri celjski podružnici Družbe sv. Mohorja, ob prihodu v San Francisco pa je nkvkljub svoji starosti (več kot osemdeset let) napisal delo z naslovom *Amerika*, katerega pa ni uspel objaviti.

Umril je v San Franciscu leta 1973 v stotretjem letu starosti. V svojem dolgem življenju je pustil s svojim delom slovenskemu narodu in slovenski zgodovini neprecenljivo zakladnico. Vse sile in moči je posvetil delu za napredek in blagostanje slovenskega naroda. Nobena druga reč mu ni bila bolj pomembna in noben drug vidik bolj odločilen, pa naj si bo to za časa njegovega življenja in ustvarjanja na Koroškem ali pa v obdobju njegovega bivanja v Združenih državah. Iz vseh njegovih prizadevanj je vedno odsevala le njegova iskrena ljubezen do slovenstva in domovine, katere kljub več desetletij dolgi odsotnosti ni nikoli pozabil, pogrešal pa vedno ...

skozi 125 let. (Celovec: Drava, 1995).- str. 65.

⁵⁷ Trunk, *Spomini* ..., 119.

⁵⁸ Prav tam, 182-186.

⁵⁹ Tone Zorn. "Glas Pravice - prvi slovenski časnik na avstrijskem Koroškem po plebiscitu". *Časopis za zgodovino in narodopisje*, leto 46 (nova vrsta 11), šte. 2. (Maribor. 1975).- str. 323.

⁶⁰ Trunk, *Spomini* ..., 193-194.

⁶¹ *St. Joseph's Church and Parish, 1899 - 1974. 75th Anniversary Celebration*. (Leadville, Colorado: Leadville Publishing and Printing Co., 29. septembra 1974).- str. 38-52.

⁶² "Jurij M. Trunk". *Ave Maria*, leto 65, št. 6. (Lemont, Illinois: Očetje frančiškani, 1973).- str. 185-186.

Literatura:

Družba sv. Mohorja. *Celovška, Celjska in Goriška Mohorjeva v slovenskem kulturnem prostoru (1851-1995).* (Celje, Celovec, Gorica: Mohorjeva družba, 1996).

Malle Auguštín: *Kulturno in narodnopolitično delovanje v Borovljah, Borovlje in Borovljani, kultura skozi 125 let.* (Celovec: Drava, 1995).

Peter Fantur, "Der Christliche Kulturverband bei den Kärntner Slowenen im Wandel der Zeit". *Veröffentlichungen des Internationalen Forschungszentrums für Grundfragen der Wissenschaften Salzburg, Neue Folge, Band 52.* (Innsbruck-Wien: Tyrolia Verlag, 1992). - str. 29-57.

Spezialortsrepertorium von Kärnten bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. (Wien: Statistischen Zentralkommission, 1918).

St. Joseph's Church and Parish, 1899 - 1974. 75th Anniversary Celebration. (Leadville, Colorado: Leadville Publishing and Printing Co., 29. septembra 1974).

Trunk Jurij: *Amerika in Amerikanci.* (Celovec: samozaložba, 1913).

Trunk Jurij: *Na Jutrovem - Potopisne črtice iz Svete dežele.* (Celovec: Družba sv. Mohorja, 1911).

Trunk Jurij: *Spomini.* (Celje: Družba sv. Mohorja, 1950).

Zorn Tone, "Glas Pravice - prvi slovenski časnik na avstrijskem Koroškem po plebiscitu". *Časopis za zgodovino in narodopisje, leto 46 (nova vrsta 11), štev. 2.* (Maribor, 1975). - str. 323.

Summary

Rev. Jurij Trunk During World War I.

The paper deals with Rev. Jurij Trunk (1870-1973), a Catholic priest and writer, in Carinthia during World War I. He was an active participant in the Slovene national movement, member of the debating club of the Slovenes in Beljak/=Villach "Beljaško omizje" ("Beljak Round Table") and leader of the Slovene fraternal organization "Drava". Both these organisations were during World War I. persecuted by Austrian military authorities. The "Drava" had to stop its operation and the members of Beljak debating club held meetings but occasionally, in private homes. As the leader of both organizations, Trunk was highly suspicious to the Austrian authorities. He was charged with espionage on behalf of the Italians. The military accused him of treacherous signaling the Italians from his church at Perova/=Perau near Beljak/=Villach. He was imprisoned in Beljak/=Villach, and suspended from his parish. In prison, his inmates were among other: Rev. Franc Ksaver Meško, who was charged as Trunk's aide in treason; Rev. Antom Šturm from Brdo/=Egg in Ziljska dolina/=Gailtal; member of Austrian Parliament, France Grafenauer; and Trunk's aide, Miha Grafenauer.

There exists an official Austrian Government report on these events, that largely corroborates Trunk's own writing about them in his memoirs. In 1920, Franc Ksaver Meško reported on the events in Slovenian American newspaper Ave Maria. Once Trunk was acquitted of espionage charges, his superiors sent him to serve as assistant priest in the parish of Jezersko/=Seeland. Before the end of World War I., he took over a Catholic parish in Borovlje/=Ferlach where he spent the remaining days of World War I.